

האם הגידושין הם פשע?

בני הזוג עושים מאמצים נואשים לתקן את הקשר שביניהם ומצליחים בכך — דבר, שבצעם, אינו קשה כל כך.

● **מה עדיף, איפוא, גירושין או המשך החיים המשותפים של ההורים, למרות ההתנגשות המתמדת ביניהם?**

לגבי הילד קיים הבדל בין מצב של ריב מתמיד בין ההורים לבין הפרידה הפורמאלית. המשך החיים המשותפים למרות הריב, בעיות אינו מכריח את הילד להתייבב בפני העולם כנכה, וזו כבר הקלה. ילד, שהוריו התגרשו, מרגיש את עצמו כסנוע בדמותו החברתית, כמו ילד צולע או מרכיב משקל פיים. אולם מלבד זאת, הרי כל אותן ה"תופעות הבאות בעקבות הגירושין עלולות להופיע אצל ילדים שהוריהם לא התגרשו. אבל החשים בחוסר הדדיות של ההורים.

● **האם, במקרה זה, יהווה שיי לוח הילד לחינוך כמוסד פיתרון רציוני?**

זהו הצעד הגרוע ביותר. אין ילד שיכול להבין כי שלחו אותו למוסד לטובתו הוא. כל שילוח כזה הוא כניחת מקורו של הספקה רגשית, כמו גירוש לסיביר. בדמינו רואה עצמו הילד דחוי ולא רצוי. וכל הורה יודע זאת ולו גם מנסיגו בהשאת

תר בהתייחסות לערכים מוסריים. לגביהם היה זה פשע לקחת את הכול. וזה משום שבאני העליון שלהם אין הפרדה בין סטיה קטנה לגדולה, אין הבחנה בערך הממשי של דברים ואין אפשרות לגמישות.

אם לסכם: שבר ההדדיות של ההורים גורם למצב בו התחושה המוסרית של הילד דוחה מוקדמת נעשית שופטת יחידה למע"שיו של האיש לכל ימי חייו. וזהו טרגדיה גדולה. שכן האינטלקט מתפתח, גדלה יכולת הביטוי שלו, אבל ההבחנה בין מה מותר ומה אסור נשארת מוגבלת, אכזרית ונוקשה ומגבילה את התפתחותו של האדם.

● **האם הרגשת הקיפוח הנוצרי רת בילד עם פרידת ההורים אינה גורם שלילי?**

החבלה הרגשית הזו מדברת אמנם יותר אל הלב, אולם הרגשה זו של הילד שהוא מקופח וחסר הגנה ניתן לפצות בצורות אחרות. הסכנה העיקרית היא באבדן האמון

לעיתים קרובות יחזר או מצב של אי אמון יסודית באנשים בכלל ואי יכולת ליצור קשרים תקינים עם בן-זוג בחיים. נוצרת תחושה עמוקה של דחיה רגשית ונסיגה מקשרים בינאישיים. אפשר לקבוע כי בן של הורים גרושים יהיה בן-זוג קשה מאוד. הוא ירגיש תמיד דחיה מצד בן-זוג ואם לא יתוש בדחיה כזו הוא יעשה

מגיפת הגירושים העוברת בשנים האחרונות על החברה הישראלית, וההולכת ומתגברת מדי שנה בשנה, הולידה סיבוכים אישיים, חברתיים וכלכליים לאין ספור. אולם נפגעה העקריים של מניפה זו הם ילדי המתגרשים. הצהרות מסוג: „אנחנו רוצים להתגרש, אולם איננו עושים זאת בגלל הילדים“, או „איננו חושבים שאנחנו צריכים להקריב את עצמנו בשביל הילדים, להם יש חיים משלהם“, הן הצהרות נמוצות בפי זוגות רבים.

חוסר הבנה מספקת של הבעיה ותולדותיה גורם לא אחת לטרגדיות, שתוצאותיהן ניכרות רק כעבור שנים. בראיון זה התבקש הפסיכולוג הנודע, דר' דויד רודי, להשיב על כמה מהשאלות הקשורות בבעיית הגירושין, ושש בהן כדי לעניין כל אב ואם.

● **ההשפעה השלילית והמויקה שבגירושין הורים על ילדיהם, היא דבר ברור, למרות שלעיתים קרובות נובעת הכרה זו יותר מתחושה מאשר מהבנת משמעות צעד זה לגבי הילד. מה היא בדיוק, מנקודת מבט פסיכולוגית, השפעת הגירושין על נפשו של הילד?**

לפני שנוגעים בבעיית השפעת הגירושין על ילדי הזוג המתגרש, חשוב להבין מה מהחיים לגבי הילד חיי משפחה תקינים ורמוניים. ההנחה שהאדם הוא חיה חברתית אינה נכונה ביסודה. שכן בני-אדם נולדים עם דחפים אסוציאליים חזקים. כדי להפוך ליוצרים חברתיים, עליהם לעבור תהליך ארוך של התאמת עצמם לנורמות החברתיות. לילד דרוש מאמץ עצום, כדי להתאים את בנין אישיותו לדרישות הסביבה, החב"רה והתרבות. וזהו דרך שיש בה אינסוף של מכשולים ומפגעים ובה נשקפת לו סכנה מכל עבר. לכן נחוצה לו עזרה חזקה מאוד, הגנה והדרכה בתהליך זה. תפקיד זה ממלאים ההורים לא רק בעצם היותם הורים, אלא בהדדיות שבקשרים שביניהם. הדדיות זו של הורים היא בטחונן של הילד. פירושה של הדדיות זו לגבינו, היא התחושה שהם מהחיים אורגניזם אחד, מושג אחד. בתוך תחושה זו של הדדיות ההורים יכול הילד להטביע את מערכת הדחפים שלו, להתר עליהם או להתאימם למתכונת התרבותית.

● **כיצד עשוי מצב זה להשפיע בהמשך התפתחותו של הילד?**

כאשר ההורה עצמו עובר על החוק שהוא עצמו מייצג, החוק של אב המשפחה ונושא המסורת, מאבד הילד את אמון הבסיסי בו בנושא המסורת. מערכת הערכים שלו (האני העליון) מפסיקה להתפתח וההבדלה

בגיל שבין שלוש לשש שנים, מרגיש הילד צורך עז להשתלב על אמו ולעשותה לקניינו הבלעדי — צורך המכיר כתסביך אדיפוס. אותה שעה הוא מרגיש צורך לסלק את האב, המשמש לו שותף בבעלות על האם. רגשות התקופנות כלפי האב חוזרים אל הילד כמו בומרנג, והוא חש כאילו האב מתייחס אליו באותה צורה. רק בקשר הקיים בין האב והאם מוצא הילד את ה"בטחון שבצעם אליו יקרה לו שום דבר. קשר זה נותן לו את האפשרות לנסות לחתור על האם, להזדהות עם האב ולהשיג אותה כאילו באמצעותו. כך מתחילה התפתחות תקינה של סוציאליזציה. התהווה ובהוה השורר באותה תקופת התפתחות בנפשו של הילד בא על פתרונו בקבעון של הקשרים ההדדיים התקינים בין ההורים. פתרון זה יוצר בהמשך התפתחות האישיות את ה"צורך לשאוף לאותה הדדיות, כערוכה מפני חרדת הקיום. כלומר, למצוא בן זוג.

שבר בהדדיות זו בין ההורים, שביטוייה המכסימאלי הוא הגירושין וביטוייהם ה"אחרים הם שערוריות, מריבות ויחסים מתורמים ביניהם, מחזיר את הילד לשלב של לפני תקופת החיכוך. הוא מרגיש אז שגור צרת האפשרות להשיג את האם גופה, ול"סלק את האב. כך זה לגבי הילד. לגבי הילדה זו האפשרות להשיג את האב ולסלק את האם. נסיגה זו מפריעה ומקשה על המשך התהליכי הסוציאליזציה.

● **החבלה הנגרמת בעקבות גירושין היא, איפוא, חבלה בהתייחסות הסוציאלית התקינה של הילד. כיצד זה מתבטא בנפשו?**

ההפרעה העיקרית היא בכוסר ליצור קשרים עם העולם החיצוני. כשלונותיו הרפופים של הילד בבטיחותו להשיג את אמו בגילים שבין שלוש לשש, מביאים אותו לבסוף להכרה במבנה החברתי ה"קיים, בו הוא חייב להתחלק בכל, במידה זו אחרת, עם אחרים. שבר בהדדיות של ההורים מחזיר את הילד לתקופה הפרה-הדדית. בכך נפתחה בפניו הדרך להשיג את ההורה החשוב ב"בת אחת, על-ידי תפיסת מקום ההורה השני. דבר זה מערער את תהליך הסוציאליזציה מבחינה רגשית, למרות שנוצרו

ילדים במעון תל-אביב — אושרם תלוי בשלמות משפחותיהם

הכל כדי להביא למצב בו תיחצר הדחיה, מכיון שלדעתו זה מצב שצריך להתהוות. יוצרו מקרים של בגידה חוזרת ונשנית בכך, הוג, מכיון שהוא מרגיש צורך מתמיד להוכיח לעצמו שהוא רצוי. אך מובן שבכל מקרה היתה התפתחות אינדיבידואלית, שכן היא תלויה בגורמים רבים נוספים כמו הקשרים בין ההורים אחרי הגירושין, הי יכולים להקל או להחמיר את המצב.

● **האם, לאור הדברים שאמרת, רצוי יותר שהורים ימשיכו לחיות יחד, למרות החיכוכים ואי-ההתאמה ביניהם, למען ילדיהם בלבד?**

הורים, הטוענים כי לא נפרדו אך ורק כדי לא לפגוע בילדיהם, אינם מבינים במ"צב האמיתי. במקרה זה משמשים הילדים רק כתירוץ וכחסך למצב הקיים. בו אין הם יכולים להתגבר על ההתנגשויות שביניהם. למרות תלותם ההדדית, בגלל חוסר בגרות נפשית, טובת הילדים ממששת במיק"רה זה נוסחה מקובלת למניעת גירושין. לו היתה טענה זו מסכמת את האמת כולה, לא זו בלבד שטובת הילדים היתה מונעת את הגירושין, אלא שלמענה היו

הראשונים שיצר בילדותו בין טוב ורע נשארת בתוקף לכל ימי חייו. בקרב הילד מתגבש אז אני עליון סוסא ליטרי, בלתי גמיש, המסוכן לאני עצמו ולגבי אנשים אחרים. אדם כזה מתייחס לערכים בצורה פורמלית. אני עליון טוטי ליטרי כזה, המפריד בצורה פסקנית קיצונית בין טוב ורע ללא כל גווני ביניים, אינו מאפשר לאדם לקחת חלק בהתיי קבוצתי. כסופו של דבר מוכרח אדם עם אני עליון כזה לברוח מפניו.

אופייני לעבריניים שיהיו בעלי אפי כזה של אני עליון נוקשה. אחוז גדול מבין העבריניים הם אנשים שאינם יכולים לסלוח לעצמם סטיה מעקרונותיהם ומערכיהם ולאו גם הקטנה ביותר ואינם מוכנים לפשרות. ודחוק אנשים כאלה עוברים בקלות יתרה לצד השני של המיתר החברתי. נעשו ניסויים בקרב שתי קבוצות של אנשים בגיל 20. קבוצה אחת היתה של חיילים צעירים והשניה של אסירים בגיל זה. אחת השאלות שנשאלו, למשל, היתה: מה תעשה אם תמצא מכתב מבויל, האם תשלח אותו לכתובתו או תיקח את הכול לצמצמך דחוקא העבריניים הראו נוקשות רבה יו